

ks. dr hab. Adam Solak, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Warszawa, 20.01.2021

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anety Urszuli Fudali

„Wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce”.

napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Aliny Rynio na seminarium doktorantów z Pedagogiki Chrześcijańskiej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II (Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki)

Uwagi wstępne

Recenzowaną rozprawę doktorską Pani mgr Anety Urszuli Fudali, przygotowaną pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Aliny Rynio, zaliczam do tych projektów naukowych, które stanowią nie tylko potwierdzenie kompetencji Kandydatki do pierwszego stopnia naukowego, ale dzięki nowatorskiemu i oryginalnemu podejściu, przyczynia się do poszerzenia debaty pedagogów chrześcijańskich, dotyczącej rozwoju założeń metodologicznych i treściowych przedsiębiorczości społecznej w konstelacji chrześcijańskiej. Ów rozwój pedagogiki chrześcijańskiej bez zagospodarowania przedsiębiorczości społecznej byłby niepełny, pozbawiony znaków solidności naukowej. Pedagogika chrześcijańska, jako subdyscyplina naukowa, będąca w ciągłym stanie tworzenia, otrzymuje w recenzowanej dysertacji, kompendium wiedzy niezbędnej dla jej tożsamości naukowej. Pedagogika chrześcijańska, jak i pedagogika społeczna, czy też pedagogika ogólna ubogacone zostają pogłębioną i uzupełnioną nową wiedzą, dotyczącą

przedsiębiorczości społecznej w konkretnym obszarze działań, to jest Ruchu Focolari w Polsce.

„Wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce” rozpatrywane jest przez Doktorantkę szeroko i interdyscyplinarnie, to jest zarówno z perspektywy pedagogicznej, socjologicznej, jak i psychologicznej.

Postawione przez Doktorantkę cele poszukiwań badawczych zostały zrealizowane z zastosowaniem trzech strategii badawczych. Pojęcie strategii ujmuję tu szeroko w kategoriach stanowiska teoretycznego i immanentnie wpisanej w owo stanowisko metody wraz z odpowiadającymi jej technikami gromadzenia i analizy materiału źródłowego. W dysertacji te trzy strategie to: strategia pedagogiczna, strategia socjologiczna oraz strategia psychologiczna. W rezultacie metodologii mieszanej uzyskano pełny obraz badanych procesów wychowania do przedsiębiorczości społecznej w działaniach Ruchu Focolari w Polsce i zjawisk z tym wychowaniem powiązanych.

Po podkreśleniu, już we wstępnym fragmencie recenzji, oryginalności projektu stanowiącego podstawę dysertacji doktorskiej Pani mgr Anety Urszuli Fudali prezentuję niżej bardziej szczegółowe oceny dotyczące rozwiązania przez Doktorantkę postawionego problemu badawczego. Skupiam się zatem na poprawności merytorycznej i metodologicznej oraz ogólnej wiedzy Doktorantki w dziedzinie nauk pedagogicznych ukazanych w pracy, by oszacowanie odzwierciedlonych w tekście umiejętności pracy naukowej zamknąć formalną oceną.

1. Ocena dysertacji w ujęciu teoretycznym i metodologicznym

Zważywszy wskazany wyżej rozmach konceptualizacyjno-realizacyjny nie dziwi objętość dysertacji (361 stron). Jej układ i sposób ustrukturyzowania treści odpowiadają formule z badań realizowanych w konwencji jakościowej. Tom dysertacji składa się z Wstępu, siedmiu rozdziałów, Zakończenia, Bibliografii, Wykazu Tabel i Rysunków oraz streszczenia i słów kluczowych w języku polskim i w języku

angielskim. Struktura pracy jest przejrzysta, poszczególne rozdziały (a w nich podrozdziały) wynikają jeden z drugiego i tworzą spójną całość.

We wstępie Doktorantka przedstawia w ujęciu szczegółowym analizę tematu, stan badań, podstawę źródłową i opis źródeł, metodologię badań i strukturę pracy. Autorka dysertacji już tutaj zaznacza, że przedsiębiorczość społeczna jest sposobem realizowania trafnych i skutecznych transformacji w społeczeństwie. Interesującym jest przyjęcie rozumienia, że wielowymiarowość przedsiębiorczości społecznej to swoisty instrument służący redukowaniu wielorakich problemów natury społecznej.

Sformułowany temat pracy, zgodnie z wymogami metodologicznymi tego rodzaju prac naukowych, jest wyjątkowo ważny, perspektywiczny, problemowy oraz jednoznacznie określa przedmiot badań. Temat posiada niewątpliwie charakter nowatorski, ponieważ „do tej pory nie powstały również żadne publikacje, które odczytywałyby wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce, jak i na świecie, pomimo iż ten międzynarodowy ruch religijny obecny jest aktualnie w ponad 180 krajach i obejmuje zasięgiem ok. 5 mln osób pochodzących z różnych narodów i kultur. Warto wspomnieć, że Ruch Focolari powstał już w czasie II wojny światowej, tj. w 1943 roku, w Trydencie, we Włoszech. Za cel działań od samego początku obrał urzeczywistnienie słów Jezusa: „aby wszyscy byli jedno” (J 17, 21), a więc dążenie do powszechnego braterstwa i jedności” (s.6). We wstępie Doktorantka zaznacza, dla jasności metodologicznej, że szczególnie w rozprawie przyjmuje obszar badań usytuowany w organizacjach, co nie oznacza, że pomija wątki personalizacyjne i aksjoferyczne, ponieważ „wychowanie do przedsiębiorczości społecznej jest złożonym procesem, zakładającym niepowtarzalność istoty ludzkiej. Człowiek, wraz z unikalnym dla niego potencjałem rozwojowym, jest jedyny w swoim rodzaju. Wychowanie do przedsiębiorczości społecznej uznaje umożliwianie wychowankowi kierowanie własnym rozwojem, wykluczające przy tym celowe urabianie go” (s.7). Podjęty przedmiot badań wynika z obiektywnych przesłanek poznawczych; jest nim „wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce”. Treści dysertacji mieszczą się w przestrzeniach paradygmatu pedagogicznego, społecznego i psychologicznego. Te trzy interdyscyplinarne

paradygmaty wyznaczają naukowy wymiar rozprawy doktorskiej. Doktorantka swoją wiedzę co do przedmiotu badań, celu i metod opiera na dobrze wybranej i wykorzystanej międzynarodowej literaturze przedmiotu.

Jako główny cel pracy Doktorantka wskazała „poznanie zakresu i form występowania przedsiębiorczości społecznej w działalności Ruchu Focolari w Polsce oraz ukazanie tych czynników, które mają szczególne znaczenie w kształtowaniu zachowań przedsiębiorczych społecznie” (s. 7). Wyodrębniła także cele teoretyczno-poznawcze oraz praktyczno-wdrożeniowe.

Problemem głównym jest „spojrzenie na sposób ukierunkowania rzeczywistości wychowania w Ruchu Focolari na przedsiębiorczość społeczną. Dlatego też główny problem badawczy przyjmuje charakter teoretyczno-poznawczy i brzmi następująco: w jaki sposób wychowanie w Ruchu Focolari ukierunkowane jest na przedsiębiorczość społeczną?” (s. 8)

Problemy szczegółowe to precyzyjne poszukiwanie odpowiedzi na trzy zasadnicze pytania:

- „Jak rozumiana jest, wspierana i rozwijana przedsiębiorczość społeczna badanych osób?
- Jaka jest i czym jest warunkowana specyfika wychowania do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce?
- Jakie istotne wnioski, wynikające z przeprowadzonych badań, można przenieść na grunt praktyki wychowawczej w celu usprawnienia procesu wychowania do przedsiębiorczości społecznej?

Doktorantka cel badań przyjmuje eksploracyjnie oraz eksplanacyjnie.

Pozostały ogląd rozprawy pozwala dostrzec jej należyty układ, uprządkowanie omawianej problematyki, jej odpowiednie uszczegółowienie, które znajdują między innymi w usystematyzowanym podziale treści poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów.

Podkreślić należy, że siedem rozdziałów, zgodnie z przesłankami logiczności i systematyczności, Doktorantka oparła na ważnym kryterium nadrzędności a także podrzędności poszczególnych części składowych.

Praca ma charakter interdyscyplinarny i subdyscyplinarny w naukach pedagogicznych, dotyczy nowych problemów, których opracowanie przynosi potrzebne i oczekiwane społecznie i jednostkowo konstatacje.

Jest autentycznie twórcza poznawczo, spełnia w pełni formalne, merytoryczne i metodologiczne kryteria empirycznych, uzasadnionych w założeniach teoretycznych prac pedagogicznych. Dysertacje uznaję za doskonałą naukową rozprawę pedagogiczną. Owa słuszność oceny wynika nie tylko z doboru źródeł, ale także z doboru właściwego aparatu badawczego, szczególnie opracowań autorskich projektów i narzędzi badawczych dotyczących wychowania do przedsiębiorczości społecznej.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Konceptualizacja zjawiska przedsiębiorczości społecznej w świetle literatury przedmiotu (ss. 14-64) posiada cztery podrozdziały, które odpowiadają na zasadnicze pola poznawcze omawiające: analizę ekonomii społecznej jako przestrzeni rozwoju przedsiębiorczości społecznej, genezę przedsiębiorczości społecznej, wyjaśnienie podstawowych pojęć, przedsiębiorczość społeczną jako proces.

Rozdział drugi zatytułowany „Specyfika wychowania do przedsiębiorczości społecznej. Podstawy teoretyczne” (ss. 65-132), jest logiczną kontynuacją merytorycznej zawartości rozdziału pierwszego. Zawiera pięć podrozdziałów traktujących o: strukturalnych elementach wychowania, podstawach wychowania człowieka do przedsiębiorczości społecznej, przedsiębiorczości społecznej w aspekcie celów wychowawczy, procesie wychowania do przedsiębiorczości społecznej oraz zadań, funkcji i zasad do przedsiębiorczości społecznej.

W trzecim rozdziale „Wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w założeniach Ruchu Focolari” (ss. 133- 194), został zawarty klucz rozumienia przedmiotu badań w dysertacji, to jest: geneza, rozwój i cele Ruchu Focolarii, Zaangażowanie społeczno-kulturowe Ruchu Focolari, Pedagogia jedności Ruchu Focolari w aspekcie wychowania do przedsiębiorczości społecznej, Przedsiębiorstwa Ekonomii Komunii w wymiarze kapitału społecznego oraz fenomenu społeczno-gospodarczego, Polo Lionello jako wzór do prowadzenia działań przedsiębiorczych w ramach ekonomii komunii.

Niewątpliwym atutem rozprawy doktorskiej Pani mgr Anety Urszuli Fudali są kolejne trzy rozdziały o charakterze metodologiczno – empirycznym. W rozdziale czwartym (ss. 195-219) możemy poznać założenia metodologiczne badań własnych. Są to założenia oparte o jakościową strategię badawczą. Charakter badań został umieszczony w interpretatywnym paradygmacie oraz paradygmacie synergicznie – partycypującym, który „sprzyja poznaniu w szerszej perspektywie różnych wyłaniających się zależności...” (s. 196-197).

Na uwagę zasługują precyzyjne opisy kolejnych etapów procedury badawczej. Towarzyszą im merytoryczne uwagi dotyczące przyjętych rozwiązań. Punktem wyjścia jest przyjęcie wyżej zaznaczonych paradygmatów naukowych, przedmiotu i celów badań. Zwraca tu uwagę dekompozycja celu ogólnego na cele poznawcze i praktyczne. Z celów zostały wyprowadzone problemy badawcze. Konsekwencją przyjętej strategii badawczej był dobór metod, technik i narzędzi badawczych, świadczący o wysokich kompetencjach merytorycznych i metodologicznych Doktorantki. Taką samą ocenę wystawiam charakterystykom badanej grupy i organizacji badań.

Część empiryczna to ostatnie trzy rozdziały. Rozdział piąty (ss. 220-278) to konkretyzacja realizacji wychowania do przedsiębiorczości społecznej. Opiera się ona na studium indywidualnych przypadków. Doktorantka z dużą starannością i dbałością o czytelność ukazuje badania w dwóch kategoriach: kategorii wychowania przedszkolnego i wychowania osób dorosłych. Rozdział ten niewątpliwie jest dużym wkładem w ukazanie wychowania do przedsiębiorczości społecznej w przedszkolu i instytucjach dla osób dorosłych. Wysoki poziom naukowości w przeprowadzonych studiów przypadków w czterech przedsiębiorstwach: „Comlex Projekt”, „Eka”, „Ecclesia Software Polska” oraz Centrum Unita” zasługuje na szczególne docenienie Doktorantki w obszarze metodologicznym.

„Analiza wybranych elementów wychowania do przedsiębiorczości społecznej w zaprezentowanych działaniach Ruchu Focolari w Polsce w świetle badań empirycznych” (ss. 278-306) pozwoliły na interesujące poznanie wychowania do przedsiębiorczości w trzech kategoriach konotacyjności: konotacji emocjonalnej,

konotacji poznawczej oraz konotacji działaniowej. Stanowią one pewnego rodzaju kompendium konotacyjności wychowania do przedsiębiorczości społecznej. Dopelnieniem jest precyzyjne ukazanie specyfiki wychowania do przedsiębiorczości oraz wniosków aplikacyjnych z przeprowadzonych badań. Analizy były prowadzone w kategorii związanej rozwojem osobowym oraz w kontekście społecznym.

Rozprawę doktorską Pani mgr Anety Urszuli Fudali zamyka bardzo interesująca i inspirująca aplikacja teoretyczno – praktyczna Jej badań (ss. 307-322). Zawiera ona: własny program wychowania do przedsiębiorczości społecznej, autorski projekt profilaktyczny „Zauważam, działam i zmieniam”, metodę autorską „Kostka Przedsiębiorczości Społecznej”, projekt autorski „Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej” oraz „Zarys Programu Warsztatów z zakresu przedsiębiorczości społecznej zaadresowanych dla przedsiębiorców z firm Ekonomii Komunii”. Rozdział ten pozwala mi stwierdzić, że Doktorantka jest osobą właściwie przygotowaną do prowadzenia badań naukowych ukierunkowanych na własne opracowane projekty.

Zakończenie spełnia swe kryteria dotyczące naukowego ujęcia i w pełni wkomponowane jest w wstęp do dysertacji i jego część zasadniczą.

Bibliografia jest imponująca pod względem ilościowym i jakościowym. Jak wcześniej wspomniałem została w całości poddana w całości analizie pedagogicznej.

Przedstawiona do oceny praca doktorska Pani mgr Anety Urszuli Fudali jest ważnym przyczynkiem dla rozwoju pedagogiki chrześcijańskiej zorientowanej na wychowanie do przedsiębiorczości społecznej.

2. Wiedza w dyscyplinie i ogólna kultura naukowa

Doceniając wkład dysertacji do współczesnego dyskursy edukacyjnego, chciałbym w jej końcowym fragmencie podkreślić raz jeszcze kompetencje merytoryczne Doktorantki i wskazać na kilka dodatkowych, powiązanych z nimi, odzwierciedlonych w dysertacji, wskaźników umiejętności prowadzenia pracy naukowej oraz ogólnej kultury naukowej.

Teoretyczno-metodologiczne kompetencje Doktorantki widoczne w szerokiej i oryginalnej konceptualizacji badań własnych wsparte są niewątpliwie erudycyjnie.

Obszerny zestaw bibliograficzny, do którego sięga Doktorantka, przygotowując dysertację, świadczy o bogatej wiedzy w reprezentowanej dyscyplinie. W prowadzonych studiach, przeglądach, omówieniach, analizach i interpretacjach Autorka korzysta z tych źródeł i literatury, które odpowiadają przyjętemu stanowisku teoretyczno – metodologicznemu. Doktorant wie do czego i w jakim celu się odwołuje. Wielość odwołań świadczy nie tylko o wiedzy Doktorantki w dyscyplinie, ale o Jego szerokiej kompetencji teoretycznej i świadomości metodologicznej. Doktorantka wykazała kompetencje w zakresie dokonywania wyborów uprawiania dyscypliny ze znajomością tła, a także innych nauk społecznych oraz szeroko rozumianej humanistyce, i jako taki dobrze rokuje na dalszy, w pełni już samodzielny, rozwój naukowy.

Proponuję by rozprawa ze względu na swą wartość merytoryczną i nowatorski wymiar została wyróżniona oraz opublikowana.

W rezultacie szczegółowej analizy pracy doktorskiej Pani mgr Anety Urszuli Fudali „Wychowanie do przedsiębiorczości społecznej w wybranych działaniach Ruchu Focolari w Polsce”, napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Aliny Rynio stwierdzam, że spełnia ona niezbędne warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), która z mocy ustawy art. 33 ustawy z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455) mających zastosowanie do niniejszego przewodu. W związku z tym stawiam wniosek do Władz Wydziału Nauk Społecznych – Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do publicznej obrony, a Doktorantkę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

